

WERYFIKACJA INFORMACJI

Weryfikacja informacji i dezinformacja

Moduł 8 — mini-moduł przekrojowy: klasyczne techniki manipulacji i dezinformacja generowana przez AI

O module

Weryfikacja informacji to przekrojowa oś Działu VII i znak rozpoznawczy pakietu. Ten mini-moduł możesz poprowadzić jako osobną jednostkę (45 min) albo wpleść w lekcje o klimacie, migracjach czy konfliktach. Obejmuje techniki klasyczne oraz — co dziś kluczowe — dezinformację tworzoną przez sztuczną inteligencję.

1. Klasyczne techniki manipulacji

Cztery najczęstsze techniki (wg NASK/CEDMO). Ucz uczniów rozpoznawać je „na gorąco”.

Technika	Na czym polega	Przykład
Cherry picking	Selektywny dobór prawdziwych faktów w oderwaniu od kontekstu.	Podanie jednej liczby bez porównania, które zmieniłoby wniosek.
Manipulacja skalą wykresu	Zniekształcenie osi lub proporcji słupków, by wywołać fałszywe wrażenie.	Ucięta oś Y pokazująca „gwałtowny” wzrost.
Falszywy autorytet	Powołanie się na „eksperta” bez dorobku w danej dziedzinie.	Teza publikowana tylko w social media, nie w recenzowanych źródłach.
Recykling wizualny	Stare lub niepowiązane zdjęcie jako ilustracja bieżącego wydarzenia.	Zdjęcie sprzed lat podpisane jako „dziś w Polsce”.

2. Dezinformacja generowana przez AI

Sztuczna inteligencja ułatwia masowe tworzenie fałszywych obrazów, nagrań i tekstów. Jakość rośnie, więc rozpoznawanie „po wyglądzie” bywa zawodne — poniższe sygnały pomagają, ale najpewniejsza jest weryfikacja źródła.

Typ treści	Sygnały ostrzegawcze	Jak weryfikować
Obraz z AI	Zniekształcone dłonie i palce; nieczytelny tekst na obrazie; nienaturalna symetria; dziwne tło; zbyt gładka skóra.	Wsteczne wyszukiwanie obrazem; szukaj oryginalnego źródła i daty publikacji.
Deepfake (video)	Nienaturalne mruganie; brak synchronizacji ust; migotanie krawędzi twarzy; niespójne cienie i oświetlenie.	Znajdź oryginał wypowiedzi na oficjalnym kanale; sprawdź kontekst i datę.
Deepfake (audio)	Płaska intonacja; brak oddechu; dziwne pauzy; metaliczne artefakty.	Potwierdź u źródła; sprawdź, czy nagranie istnieje w wiarygodnym medium.
Tekst z AI	Ogólnikowość i powtórzenia; pewność bez źródeł; zmyślane fakty i cytaty (halucynacje); brak konkretów.	Sprawdź cytaty i liczby w źródłach pierwotnych; szukaj oryginału twierdzenia.

Zasada nadrzędna. Narzędzia „wykrywające AI” bywają zawodne i szybko się starzeją. Nie polegaj na jednym teście materiału — weryfikuj ŹRÓDŁO: kto, kiedy i gdzie pierwotnie to opublikował. Jeśli wiarygodne medium tego nie potwierdza, traktuj treść jako niepewną.

3. Narzędzia weryfikacji dla ucznia

- **Wsteczne wyszukiwanie obrazem** (Google Lens, TinEye) — źródło i data zdjęcia.
- **Operatory wyszukiwania** (site:gov.pl, filetype:pdf) — dotarcie do źródeł instytucjonalnych.
- **Weryfikacja eksperta** (Google Scholar, Scopus) — czy autor ma realny dorobek w danej dziedzinie.
- **Bazy fact-checkingowe** (Stowarzyszenie Demagog) — sprawdzone twierdzenia.
- **Weryfikacja krzyżowa** — potwierdź informację w co najmniej dwóch niezależnych, wiarygodnych źródłach.

Trzy pytania na start. Kto to opublikował i po co? Skąd wiadomo, że to prawda (źródło)? Czy potwierdza to inne wiarygodne źródło? Te trzy pytania działają zarówno dla treści klasycznych, jak i tworzonych przez AI.

4. Dwa ćwiczenia + karta pracy

Ćwiczenie A — śledztwo obrazkowe

Nauczyciel pokazuje „dramatyczne” zdjęcie krążące w sieci z podpisem sugerującym, że dzieje się właśnie teraz w Polsce (np. podczas powodzi). Uczniowie wstecznym wyszukiwaniem obrazem znajdują oryginał, ustalają jego prawdziwą datę i miejsce oraz nazywają mechanizm manipulacji.

Ćwiczenie B — audyt autorytetu i treści AI

Uczniowie otrzymują artykuł/wpis twierdzący, że wpływ CO₂ na klimat jest pomijalny, rzekomo potwierdzony przez „naukowca”. Weryfikują postać autora w bazach naukowych, sprawdzają, czy tekst nie nosi znamion treści generowanej przez AI (ogólnikowość, brak źródeł, zmyślone cytaty) i konfrontują twierdzenia z raportami IPCC. Wynik zapisują w tabeli „twierdzenie kontra fakt”.

Karta pracy — weryfikacja treści (do wypełnienia)

Pytanie	Odpowiedź / dowód

Pytania: co to za treść i typ (obraz / wideo / audio / tekst) · kto i kiedy opublikował · jakie sygnały ostrzegawcze · co mówi wsteczne wyszukiwanie lub źródło pierwotne · werdykt (wiarygodne / niepewne / fałszywe) i uzasadnienie.

Jak wpleść w Dział VII. Uruchom mini-moduł przed lekcjami o tematach szczególnie narażonych na manipulację: klimat (L5), migracje (LF1), konflikty (LF4) i bieżące wydarzenia (LF6). Weryfikację ćwiczenie na realnych, aktualnych przykładach.